

знижує ризик прийняття необґрунтованого рішення через помилкову та неперевірену інформацію про можливості підприємства чи про зовнішню ситуацію.

Література

1. Блюмин С.Л. Модели и методы принятия решений в условиях неопределенности / С.Л. Блюмин, И.А. Шуйкова. – Липецк: ЛЭГИ, 2001. – 138 с.
2. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посібник / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292с.
3. Клейнер Г.Б. Эконометрические зависимости: принципы и методы построения / Г.Б. Клейнер, С.А. Смоляк. – М. : Наука, 2000. – 104 с.
4. Колосов А.Н. Адаптивная организация деятельности предприятия : монография / А.Н. Колосов. – Луганск: Изд-во ВНУ им. В. Даля, 2008. – 440 с.
5. Литвиненко Т.М. Невизначеність ринкового середовища та шляхи її локалізації // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К. : ВПЦ „Київський університет”, 2009. – №19. – С. 46-55.
6. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф.Х. Найт. – М. : Дело, 2003. – 360с.
7. Трухаев Р.И. Модели принятия решений в условиях неопределенности / Р.И. Трухаев. – М. : Наука, 1981. – 258 с.
8. Шапкин А.С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций : учебник / А.С. Шапкин, В.А. Шапкин. – М. : Издательско-торговая корпорация „Дашков и К^о”, 2005. – 880 с.

УДК 336.148

Гик В.В.,
аспірант*

Національний університет «Львівська політехніка»

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЮ ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЇ У БУДІВНИЦТВІ

Постановка проблеми. Розвиток конкурентного середовища у сучасних умовах господарювання висуває нові вимоги до ефективного управління витратами підприємства, головною вимогою якого є цілеспрямоване планування, облік та контроль, що аргументовано направлені на досягнення мети. При цьому, на перший план виходить система бюджетування як метод інформаційного забезпечення управління витратами. Виходячи з наведеного, слушною є думка проф. Череп А.В., яка пише, що «... можливості бюджетування є більш ширшими, і його слід розглядати як внутрішньофірмовий інструмент нарощування вартості бізнесу і як технологію фінансового планування, обліку і контролю фінансових потоків в рамках внутрішньофірмового економічного управління, що дозволяє аналізувати прогнозовані і фактичні результати господарського діяльності» [1, с. 21].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретичних та прикладних засад бюджетування на підприємстві зробили такі науковці, як: Бень Т.Г., Білик М.Д., Бланк І.О., Гамаюнов В.В., Зятковський І.В., Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Немировський І.Б., Самочкін В.Н., Старожукова І.А., Хруцкий В.Є., Череп А.В., Чумаченко М.Г., Щіборщ К.В. та інші. Основні положення побудови системи бюджетування для будівельних підприємств висвітлені у працях Новака Е.В., Седова О., Коваленка С., Казакова А., Казанцева А. Проте, незважаючи на теоретичні розробки науковців та дослідників, які розглядали загальні аспекти бюджетування, постає необхідність визначення основних положень бюджетування в системі контролю витрат на інновації будівельних підприємств.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу бюджетування в системі контролю витрат на інновації будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто підкреслити, що процес бюджетування у будівництві має деякі особливості. Зокрема, Седова О. наголошує, що при здійсненні бюджетування у будівництві необхідно враховувати окремі фактори: розробку проектно-кошторисної документації; взаємовідносини між підрозділами; використання субпідрядних організацій; обмеження матеріальних і трудових ресурсів; своєчасну поставку сировини і матеріалів [2, с. 4]. Коваленко С. зазначає, що

* Науковий керівник: Озеран В.О. – к.е.н., професор

специфіка бюджетування в будівельних організаціях пояснюється такими особливостями галузі, що роблять вплив на управління: тривалість та індивідуальність будівельних проектів; залежність фінансового результату проекту від грамотного складання проектно-кошторисної документації; організаційна структура; відсутність розуміння у директора з будівництва значення і суті бюджетування, а внаслідок цього неможливість використання складеного ним бюджету для прийняття управлінських рішень та інші [3, с. 12].

Необхідність впровадження бюджетного управління в будівельній організації обумовили наступні фактори: 1) прогнозованість фінансового результату за будівельними проектами, підрозділами, організацією в цілому; 2) стабільне фінансування цілей та завдань проектів, підрозділів, компанії, відсутність дефіцитів грошових коштів (касових розривів), своєчасне виконання своїх зобов'язань при нормальній діяльності; 3) підвищення кваліфікації і загальної ерудиції керівного складу, освоєння нової предметної області управління; 4) можливість розподілити (делегувати) фінансову відповідальність і права на декілька рівнів управління під загальною координацією фінансового директора; 5) для керівників вищої та середньої ланки виконання бюджету враховується в плані у складі результатів роботи, відповідно від нього може залежати щомісячне заохочення [4, с. 21].

Проведені дослідження системи бюджетування будівельних підприємств, дозволили отримати загальну структуру зведеного бюджету будівельного підприємства (рис. 1).

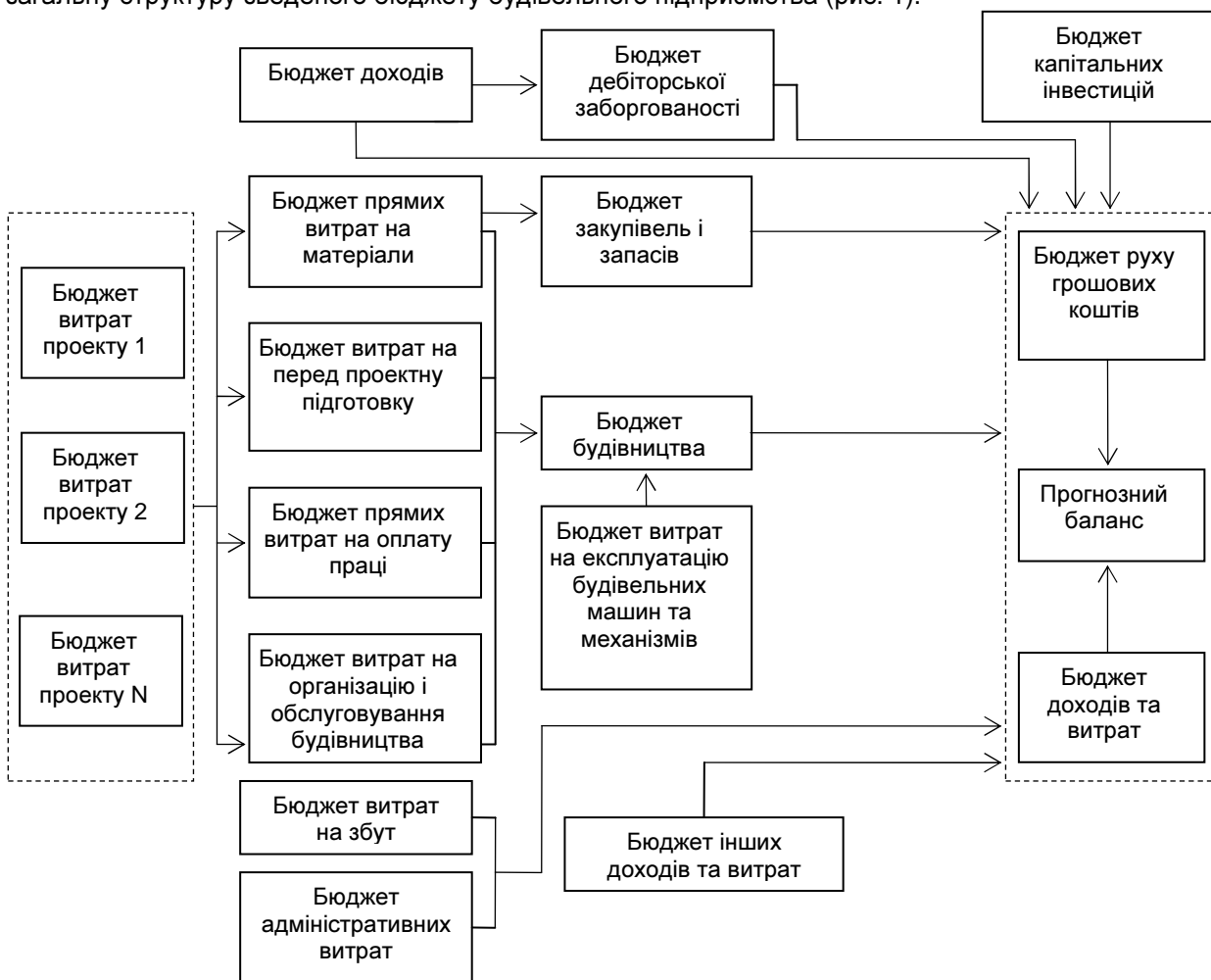

Рис. 1. Загальна структура зведеного бюджету будівельного підприємства

Джерело: власна розробка

Результати дослідження довели відсутність складання на підприємствах будівельної галузі окремих бюджетів витрат на інновації, що не дозволяє здійснювати контроль за інноваційним процесом. Враховуючи викладене вище, вважаємо за доцільне доповнити існуючу систему бюджетування будівельного підприємства бюджетом витрат на інновації, що буде передумовою контролю за їх ефективністю. Формування бюджету витрат на інновації, як бюджету розвитку підприємства, має стати основою для забезпечення стратегії та середньострокового планування і сприятиме досягненню стійкого розвитку будівельного підприємства.

Головна мета бюджету витрат на інновації полягатиме у плануванні та контролі фінансової

спроможності будівельного підприємства на здійснення витрат капітального та поточного характеру, необхідних для виконання інноваційного процесу.

Загально визнаним є те, що при формуванні бюджету необхідно дотримуватись деяких вимог. Зокрема, Керімов В.Є. наводить такі з них: 1) бюджети повинні бути напруженими, але досяжними. Лише збалансованість мотивує дотримання бюджету; 2) право на існування має тільки дійсний бюджет. Тіньовий або аварійний бюджети недопустимі; 3) бюджет є узагальнюючим планом у натуральних та грошових одиницях; 4) відповідальний за виконання бюджету повинен приймати участь при його розробці, для того, щоб зі своєю відповідальністю віднести до складання бюджету; 5) бюджет є своєрідною інструкцією до запису за рахунками. Він вимагає рівність планових і фактичних даних; 6) бюджет залишається незмінним під час бюджетного періоду [5, с. 65-66].

У свою чергу, Казаков А. та Казанцев А. виділяють наступні основні вимоги до розробки бюджетів будівельних організацій: 1) у бюджетах необхідно враховувати останні досягнення науково-технічного прогресу, прогресивні технології виконання будівельних робіт, широке використання і поширення передового досвіду, повне використання внутрішньовиробничих ресурсів; 2) бюджети повинні ґрунтуватися на прогресивних нормах витрат матеріальних, трудових і грошових коштів; 3) бюджети мають бути всебічно обґрунтованими і базуватися на об'єктивних техніко-економічних розрахунках; 4) всі бюджети повинні бути тісно пов'язані [6].

У науковій літературі виділяють два методи до створення бюджетів: через приріст та «з нуля». Для формування бюджету витрат на інновації пропонуємо використовувати бюджетування «з нуля» (ZBB-бюджетування), оскільки це метод, при якому кожного разу необхідно робити обґрунтування запланованих витрат так, ніби діяльність здійснюється уперше. Такі переваги бюджетування вимагають від кожного центру бюджетування виявлення проблем та їх розв'язання на стадії планування.

Нами розроблено та запропоновано бюджет витрат на інновації, приведений у табл. 1.

Таблиця 1

Бюджет витрат на інновації будівельного підприємства за 2012 р.

тис. грн.

Вид витрат	Сума витрат за кварталами				Всього за рік
	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	
1. Придбання (створення) нових та модернізація основних засобів	545,00	357,50	325,00	65,00	1292,5
2. Придбання (створення) майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та ін.	-	15,00	-	-	15,00
3. Дослідження і розробки	158,00	-	-	-	158,00
4. Виробниче проектування, впровадження нових методів будівництва	-	-	14,50	-	14,50
РАЗОМ	703,80	372,5	339,50	65,00	1480,00

Джерело: власна розробка

На думку Чибісова Ю.В. [7, с. 7] для ефективного процесу управління необхідно створити комплекс, що включає би бюджетне планування, облік виконання бюджету та бюджетний контроль – систему бюджетування. Внутрішній контроль виконання бюджету – це трудомістка робота, яка потребує чіткого визначення об'єкта, мети, методів контролю та узагальнення його результатів для прийняття управлінських рішень [8, с. 160-161]. Таким чином, організація внутрішнього контролю виконання бюджету витрат на інновації передбачає послідовність виконання етапів: ідентифікацію фактичних даних, аналіз відхилень фактичних результатів від планових, узагальнення та використання результатів контролю, розробку заходів щодо коригування бюджетів і контроль виконання скоригованих бюджетів витрат (рис. 2).

Перший етап є підготовчим для процесу контролю виконання бюджету та полягає у підготовці інформації щодо фактичних показників витрат на інновації, які підлягають відслідковуванню з боку менеджерів та керівництва організації.

Другий етап передбачає аналіз відхилень фактичних результатів від планових (бюджетних) даних. Більшість вчених-економістів виділяють чотири підходи до реалізації системи контролю бюджетів: 1) простий аналіз відхилень, орієнтований на коригування наступних планових показників; 2) аналіз відхилень, орієнтованих на наступні управлінські рішення; 3) аналіз відхилень в умовах невизначеності; 4) стратегічний підхід до аналізу відхилень.

Для забезпечення контролю виконання бюджетних показників доцільно використовувати методи контролю відхилень фактичних результатів від планових, які базуються на методах аналізу (трендового, факторного, кореляційно-регресійного тощо), синтезу, порівняння, групування, огляду,

експертних оцінках тощо. При цьому, необхідно використовувати методи горизонтального контролю: динамічного (оцінювання та порівняння бюджетних показників за декілька періодів); звітно-планового (оцінювання рівня виконання бюджетних показників у порівнянні із запланованими); змішаного та вертикального контролю (передбачає оцінювання структури бюджетів за витратною та дохідною частинами).

Рис. 2. Структурно-логічна схема внутрішнього контролю виконання бюджету витрат на інновації

Джерело: власна розробка

Для забезпечення системності та комплексності контролю виконання бюджету витрат на інновації доцільно формувати звіт, у якому відображалися б технічні досягнення та фінансові аспекти проекту. При цьому зауважимо, що виконавці робіт повинні реєструвати час, витрачений на виконання проекту, так як велика частка витрат припадає саме на оплату праці.

Третій етап передбачає перехід до системи внутрішнього порівняльного контролю, який є досить трудомістким і передбачає обов'язкове оперативне документування результатів ресурсоспоживання за допомогою спеціальних документів (повідомлення про зміни поточних норм, документів на аналітичні розрахунки відхилень від норм споживання матеріальних, трудових та інших витрат). Застосування відомості дає можливість прослідкувати за здійсненими витратами, провести оцінку (аналіз) відхилень та виявити їх причин.

Четвертий етап передбачає розробку заходів щодо коригування бюджету витрат на інновації. Ключовим завданням контролю виконання бюджету на цьому етапі є привертання уваги менеджера до тих відхилень від бюджету, які вимагають його оперативного реагування. Усунення таких відхилень сприятиме управлінню за відхиленнями, при якому менеджер концентруватиме увагу лише на суттєвих відхиленнях від бюджету і певною мірою не звертатиме увагу на відхилення в межах допустимих норм.

П'ятий етап передбачає контроль виконання скоригованих бюджетів, який здійснюється за послідовністю розглянутих вище чотирьох етапів.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити висновки про необхідність впровадження бюджетування витрат на інновації у будівельних підприємствах як дієвого інструменту для контролю за ними. Для формування бюджету витрат на інновації запропоновано використовувати бюджетування «з нуля» (ZBB-бюджетування).

Запропонована структурно-логічна схема внутрішнього контролю бюджету витрат на інновації, яка передбачає послідовність виконання етапів: ідентифікацію фактичних даних, аналіз відхилень фактичних результатів від планових, узагальнення та використання результатів контролю, розробку

заходів щодо коригування бюджетів і контроль виконання скоригованих бюджетів витрат. У межах зазначеного процесу запропоновано запровадити окремі елементи звітності про хід виконання бюджету у розрізі центрів відповідальності, що забезпечить отримання оперативної інформації про характер і причини відхилень, дасть можливість їх контролювати та приймати рішення щодо регулювання заходів.

Література

1. Бюджетування як інструмент забезпечення життєдіяльності підприємства : монографія / за ред. А.В. Череп. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – 220 с.
2. Седова О. Бюджетирование в строительстве [Электронный ресурс] / Седова О. – Режим доступа: <http://www.1c-uso.ru/content/files/budg.pdf>
3. Коваленко С. Бюджетирование в строительных организациях [Электронный ресурс] / Коваленко С. – Режим доступа до ресурсу: <http://gaap.ru/articles/77041/>
4. Новак Е.В. Бюджетирование в строительстве. От простого к сложному / Е.В. Новак // Бухучет в строительных организациях. – 2010. – № 8. – С. 21-25.
5. Керимов В.Э. Учет затрат, калькулирование и бюджетирование в отдельных отраслях производственной сферы : учебник / В.Э. Керимов. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2005. – 484 с.
6. Казаков А. Автоматизация бюджетирования для строительных холдингов [Электронный ресурс] / Казаков А., Казанцев А. – Режим доступа: <http://www.ippnou.ru/print/000988/>
7. Чибісов Ю.В. Бухгалтерський облік виробничої діяльності в системі бюджетування: теоретико-методичні основи : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / Ю.В. Чибісов. – Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – Київ, 2008. – 20 с.
8. Костирко Р.О. Організація внутрішнього контролю в управлінні витратами машинобудівного підприємства : монографія / Костирко Р.О., Щеголькова С.В. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – 296 с.